

MONOGRAFİ MAKALE / Monograph

Mevlevî Bir Hekimin Tarihsel İzdüşümü: Feridun Nâfîz Uzluk (1902-1974)*

Mevlüt GÜNLER**

Makale Geliş / Received: 25.09.2023
Makale Kabul / Accepted: 20.11.2023

Öz

Feridun Nâfîz Uzluk, Cumhuriyet döneminin önde gelen simalarından biri olarak dikkatleri çekmektedir. Zira hekim ve mesnevîhan yönleriyle tanınan Uzluk, millî, manevî ve toplumsal alanlarda ele aldığı eserleri ve pratiğe dönüştürdüğü yaşamıyla dönemin mümtaz münevverlerinden biri haline dönüşmüştür. Bu bağlamda çok yönlü olarak tanımlayabileceğimiz Uzluk, yetiştiği Osmanlı mirası ile mensubu olduğu genç Cumhuriyetin dinamiklerini uzlaştıran bir anlayışla yaşamış ve bu bağlamda birbirinden kıymetli eserler vücuda getirmiştir. Eserleri ağırlıklı olarak tıp alanında olmasına rağmen Mevlevîlik ve tarih alanında da ciddi çalışmalar yapmıştır. Ortaya koyduğu eserler dönemi ve sonrası için temel niteliği taşımakta olup yönlendirici vasıflarıyla da sonraki çalışmalara yön vermektedir. Bu nedenle birçok araştırmacının dikkatini çeken Uzluk, tıpçı, tarihçi ve Mevlevî yönleriyle ele alınmış ve birçok mümtaz eser ortaya konulmuştur. Çalışmamızda yaşamı, yazmış olduğu eserleri ile kendisi hakkında yazılanları yeni bir bakış açısıyla irdeleyerek gelişiminde, yaşamında ve eserlerinde etkili olan dinamikleri ortaya koyarak literatüre katkıda bulunmak niyetindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Feridun Nâfîz Uzluk, Tıp Tarihi, Selçuklu Tarihçiliği, Mevlevîlik, Bilim Tarihi.

* Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, mevluetgunler@kmu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2217-0644.

Künye: GÜNLER, Mevlüt, (2023). Mevlevî Bir Hekimin Tarihsel İzdüşümü: Feridun Nâfîz Uzluk (1902-1974), *Dört Öge*, 24, 155-164. <http://dergipark.gov.tr/dortoge>.

Historical Projection of a Mawlawi Physician: Feridun Nâfiz Uzluk

Abstract

Feridun Nâfiz Uzluk stands out as one of the most prominent people of the first republican period of Türkiye. In fact, Uzluk, who was known as a physician and masnavîhan, became one of the most prominent intellectuals of the period with his works in national, spiritual and social sciences and the life he put into practice. In this context, Uzluk, who we define as versatile, lived with an understanding that reconciled the Ottoman heritage he grew up with the dynamics of the young republic he was a part of, and in this context he created valuable works. Although his works are mainly in the scientific discipline of medicine, he also made serious studies in the scientific discipline of Mavlawism and history. His works are fundamental for his time and beyond, and with their guiding qualities they direct subsequent studies. For this reason, Uzluk, which has attracted the attention of many researchers, has been discussed in terms of its medical, Mawlawi and historical aspects, and many remarkable scientific papers have been written. In this article, we wish to contribute to the literature by examining his life, his works and the factors that influenced his development and what has been written about him from a new perspective.

Keywords: Feridun Nâfiz Uzluk, History of Medicine, Historiography of Seljuks, Mavlawism, History of Science.

Giriş

Osmanlıdan Cumhuriyete geçiş, yalnız devlet telakkisinde görülen tek yönlü bir değişim olmayıp toplumsal, kültürel, edebi ve ilmî kapsamda farklı yönleri olan geniş anlamalı bir dönüşümdür. Her yeni kurulan siyasi teşekkülde olduğu gibi genç Cumhuriyetin de kuruluş misyonu vardı. Bu misyonun belirlenmesinde olduğu kadar toplumla paylaşılması ve kabul görmesinin sağlanması da dönem münevverlerinin söylem ve eserlerinde kendine yer buldu. Bu bağlamda münevverler, yettikleri Osmanlı mirasının Cumhuriyet misyonuyla uygun olan yönleri ile çizilen cumhuriyet misyonuna uygun düşünsel ve bilimsel anlayışlarını yazdıkları eserlerle ortaya koydular. Bahsettiğimiz dönüşüm dönemi mümtaz bilim adamlarından biri de Feridun Nâfiz Uzluk'tur. Tıp alanında uzman olan Uzluk, bununla kendisini sınırlandırmamış, edindiği izlenimler ile gördüğü toplumsal sorunlara tarihi, kültürel ve inançsal enstrümanlarla zenginleştirdiği yazılarında ve söylemlerinde çözümsel yaklaşımlarda bulunmuştur. Bu bağlamda birçok araştırmacının dikkatini çeken Uzluk, hayatı ve eserleriyle değerlendirilmiş ve birbirinden kıymetli çalışmalar ortaya konulmuştur¹. Biz ise çalışmamızda Uzluk'un hayatı ve eserlerinde

1 Feridun Nâfiz Uzluk ve ailesiyle ilgili "X. Milli Mevlâna Kongresi Tebliğler (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı)" – "Uzluk Ailesi Armağanı," başlıkları altında müstakil çalışmalar yapıldığı gibi farklı yönlerini ele alan makaleler de bulunmaktadır. Bk.

kendisi ve çalışmaları hakkında verdiği bilgileri yeni bir bakış açısıyla irdeleyerek var olan literatüre katkıda bulunmak niyetindeyiz.

Hayatı

Feridun Nâfîz Uzluk 1902 yılında Konya'nın Ereğli İlçesi'nde dünyaya geldi. Babası Ahmed Hamdi Bey, Ereğli'de yüzbaşı iken Beyşehir Taburu ile Yemen'e gitti ve burada şehit oldu (1905) (Çaycı & Yılmaz, 2017, s. 37). Annesi Ayşe Siddika Hanım, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin soyundan gelmekte olup 1973 yılında vefat etti. Ailenin diğer oğlu Mimar Şahabettin ise Feridun Nâfîz Uzluk'un büyüğü olup 1900-1989 yılları arasında yaşadı (Karaismailoğlu, 2018, s. 49; Özönder, 2012, s. 257-258). Eğitilmiş ve tarihsel geçmişe sahip bir ailenin çocuğu olan Uzluk, kardeşiyle geldikleri Konya'da tahsil hayatına başladı. Konya İdadisi'nden (Konya Lisesi) mezun olan Uzluk, manevi ve kültürel gelişiminde etkili olan Mevlevî erkân ve adabını da Konya Mevlevî çevrelerinden Abdülhalim Çelebi², Veled Çelebi (İzbudak) ve Âmil Çelebi gibi postnişinlerden vakıf oldu (Şafak, 2018, s. 37). 1919 yılında Konya'dan ayrılan Uzluk kardeşler yüksek tahsil için İstanbul'a gittiler. Burada Mevlevîhanede³ ikamet eden Feridun Nâfîz, Mevlevî Şeyhi Ahmet Remzi Dede'nin desteği ile Mevlevî erkân ve adabı ile Arapça ve Farsçasını kâmil bir hale getirdi⁴. Ayrıca bu süre zarfında Mesnevî'yi de hıfzederek Mesnevîhan payesine erişti⁵. Diğer taraftan eğitim hayatına devam eden Uzluk, 1919 yılında başladığı Haydar Paşa Darülfünun-u Osmanî'den (İstanbul Tıp Fakültesi)⁶ 1924 yılında mezun oldu (Terzioğlu, 2003, s. 92). Ardından Üsküdar Toptaşı Akıl Hastanesi ile Gülhâne Hastanesi'nde yedek subay olarak askerlik vazifesini ifa etti (1925) (Erden, 1948, s. 236; Şafak, 2018, s. 42).

Askerlik vazifesinden sonra İstanbul'dan ayrılan Uzluk, Ordu'nun Mesudiye İlçesi'nde *Hükümet Tabibi* olarak göreve başladı. Burada yaklaşık üç yıl görev yaptıktan sonra Konya Memleket Hastanesi Dahiliye Asistanlığı'na tayin oldu (Ağustos 1928). Bir müddet çalıştıktan sonra Konya Sıtma Mücadele Merkezi Tabibliği'ne (Konya Sıtma Savaş Tabibi) nakil oldu (Mart 1929). Burada sıtma

(Arda, 2003), (Karaağaç, 2003), (Terzioğlu, 2003).

- 2 Mevlânâ'nın on dokuzuncu kuşaktan torunu olup 1874-1925 yılları arasında yaşamıştır. Konya Milletvekili olarak Büyük Millet Meclisi Reis Vekilliği görevini ifa etmiştir. Bk. (Çelebi, 1988, s. 212).
- 3 Şahabettin Bey, Galata Mevlevîhanesi'nde ikamet ederken Feridun Nâfîz Uzluk da Üsküdar Mevlevîhanesi'nde ikamet etmekteydi. Bk. (Karaismailoğlu, 2018, s. 50; Şafak, 2018, s. 39-40).
- 4 Feridun Nâfîz, Üsküdar Mevlevîhanesi'nde de altı yıl Semazenbaşılık ve Duacılık yapmıştır. Bk. (Uzluk, 2008, s. 323).
- 5 Feridun N. Uzluk Mesnevîhan payesini 1928 yılında Abdülğani Tefvik Dede'den almıştır. Bk. (Kazancıgil, 2017, s. 12-13; Karaismailoğlu, 2018, s. 51).
- 6 İstanbul Tıp Fakültesi'nin oluşumu ve gelişimi için bk. (Terzioğlu, 2000, s. 9).

ile savaş ekibini kurarak üç yıl görev yaptı. Akabinde Aksaray'a giderek Aksaray ve Havalisi Sıtma Mücadele Teşkilâtı'nda üç yıl çalıştı (Erden, 1948, s. 236; Arda, 2003, s. 19; Altıntaş, 2018, s. 281; Şafak, 2018, s. 43).

Çalışma hayatı sırasında tıp tecrübelerini aktaran Uzluk, bulunduğu şehrin kültür ve tarihine karşı da duyarsız kalmadı. Bununla birlikte yeni tecrübe ve bilgi birikimine de önem veren Uzluk, hekimlikten elde ettiği gelire Almanya'ya gitti (1932). Burada Prof. Dr. Friedrich Von Müller'in yanında iç hastalıkları uzmanlığı sertifikasını aldı. Münih Tıp Fakültesi Hıfzıssıhha Enstitüsü'nde de eğitim alan Uzluk, Bakteriyo-loji sertifikasına sahip oldu. Daha sonra Hamburg'a giden Uzluk, TROPEN Enstitüsü'nde "Sıcak Memleket Hastalıkları" üzerine ihtisas yaptı. Ayrıca Prof. Dr. Schottmüller'in kliniğinde "Salgın Hastalıklar" konusunda da çalışmalarda bulundu. Almanya'da iken tıp alanının yanında Türk Tarihi ile de ilgilenen Uzluk, Sümer tabletlerinde yer alan Türkçe kelimeleri inceleyen Fritz Hommel ile tanışmış, kendisine yapılan çalışma teklifine rağmen Türkiye'ye dönmüştür. İlerleyen dönemlerde ise bu kararından pişman olduğunu dile getirmiştir (Terzioğlu, 2003, s. 93). Yapmış olduğu çalışmalar ve edindiği birikimlerle 1935 yılında Türkiye dönen Uzluk, Sağlık Bakanlığı tarafından Trakya Umumi Müfettişliği Salgın Hastalıklar Tabipliği'ne tayin edildi. Bir yıl sonra Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü Çiçek Aşısı Mütahassıslığı'nda görevlendirildi. 1946 yılına kadar burada çalışan Uzluk, bu sırada açılan Ankara Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontolojisi Enstitüsü'ne kurucu Profesör olarak başladı. Akabinde tıp alanında çalışmalarına devam eden Uzluk, tarihi ve kültürel çalışmalarını da sürdürdü. 1972 yılında emekliğe ayrıldı ve kısa süre sonra da vefat etti (27 Eylül 1974) (Arda, 2003, s. 20-21; Özönder, 2012, s. 257-258).

İlmi Hayatı

Feridun Nâfiz Uzluk, yaşamını, sahip olduğu maddi ve manevi değerlerini ilimle zenginleştiren aynı zamanda varlığıyla da ilmi anlamlı kılan tarihi şahsiyetlerden biridir. Yazmış olduğu eserlerinden anladığımız kadarıyla Uzluk, ilmi ve ilmi çalışmaları millî ve manevi bir görev addetmiş, yaşam gayesi haline getirerek bu uğurda evlenmemiştir.⁷ Bununla birlikte yaşam felsefesi onun ilmi anlayışını şekillendirmiştir.⁸ Yazdığı eserlerde yer verdiği ifadelerden anladığımız kadarıyla

7 Uzluk, hazırlamış olduğu "Anadolu Selçuklular Devleti Tarihi III" adlı eserinde; bu konuya değinmiş, evlenmenin sünnet olduğunu vurgulayarak evlenmeyişiinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Ayrıca sünnete riayet edemeyişini millî ve manevî sorumlulukların ağırlığıyla izah ederek yapmış olduğu çalışmalar neticesinde sünnetine nail olamadığı Hz. Peygamberin şefaatine nail olmayı ümit ettiğini ifade etmiştir. Bk. (Anonim, 1952, s. 2; Kr. Karaismailoğlu, 2018, s. 50-51).

8 İhsan A. Karaağaç'a göre Uzluk'un kendine has bireysel yönleri olup akademik öğretisi doğal olandan düşünsel olana yöneliktir. Ayrıca Hümanist dünya görüşünü Ortodoks Kuran ve İslâm anlayışına uygun bir görüş olarak benimsemektedir. Bk. (Karaağaç, 2003, s. 13, 15).

Uzluk'un yaşamının şekillenmesinde ailesel mirası ile Konya ve İstanbul günlerinde beslendiği ilmî, millî ve manevî kültür çevrelerinin belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Almanya günlerinde temas kurduğu ilim çevresi de onun Tıp ve Tarih çalışmalarında yönlendirici olmuştur. Bu bağlamda şekillendiğini gördüğümüz Uzluk'un ilmi çalışmaları Millî (Tarihi), Manevî (Mevlevîlik) ve Tıbbî olarak üç ana mecrada yoğunluk kazanmıştır.

Feridun Nâfîz Uzluk'un anne tarafından Mevlânâ'ya soy bağı ile uzanması doğal olarak Mevlânâ ve Mevlevîliğe ilgi duymasının önünü açmıştır. Gerek bahsettiğimiz genetik bağı gerekse yetişmiş olduğu şartlar mucibince Mevlevîlikle yoğrulan Uzluk, tarihi ve tıbbî çalışmalarının yanı sıra Mevlevîlikle ilgili de birbirinden değerli hizmetler yapmıştır. Uzluk düşündüklerini daha rahat ve hızlı bir şekilde okuyucuyla buluşturmak için de 1940 yılında Ankara'da bir matbaa kurdu. Ardından da hazırladığı eserleri burada neşretmeye başladı (Anonim, 1952, s. V-VI). "*Anadolu Selçukileri Gününde Mevlevî Bitikleri 1,2,3,4*" serisi altında yayınladığı *Mevlânâ'nın Yedi Öğüdü* ile *Mektûbâtı* (Mevlânâ'nın Mektupları)⁹, Sultan Vele'd'in *Dîvân'ı* ve Ulu Arif Çelebi'nin *Rübâtleri* dikkat çekmektedir (Burgu, 2018, s. 82-84). Dönemin Mevlevî eserlerinin yanı sıra çağdaş Mevlevî çalışmalarını da takip eden Uzluk, İranlı Bediüzzaman Fîrûzzamfer'in Farsça kaleme aldığı *Mevlânâ Celâleddin Biyografisi*'ni de Türkçeye kazandırmıştır. Eserleri incelediğimizde Uzluk'un özellikle giriş bölümlerinde Mevlânâ'nın hayatı, Selçuklu çağında Mevlânâ ve öğretileri ile Osmanlı döneminde Mevlevîliğin gelişimi hakkında ayrıntılı bilgiler vererek analizler yaptığı görülmektedir. Ayrıca İran ve Pakistan gibi İslâm coğrafyalarında Mevlânâ ve öğretileri hakkında yapılan çalışmalar ve duyulan hayranlığa da değinmiştir (Uzluk, 2008, s. 293-324). Bununla birlikte Cumhuriyetin ilk dönemlerinde tekke ve zaviyelerin ilgası kanunundan sonra Mevlevîhanelerin kapatılması neticesinde Mevlevîlik geleneğinin olumsuz etkilendiğinden bahsederek yapmış olduğu çalışmalarla geleneğin ilmen ve kültürel olarak varlığını muhafaza etmesine katkıda bulunmuştur.

Feridun Nâfîz Uzluk'un Mevlevîlikle ilgili çalışmalarının yanı sıra tarih alanında yapmış olduğu çalışmalar da dikkatleri çekmektedir. Onun kültürel ve tarihi çalışmalara yönelmesinde ise Konya'da başladığı eğitim hayatının etkili olduğu eserlerinde yer verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır¹⁰. Eserlerini incelediğimizde

9 Uzluk "Mevlânâ'nın Mektupları" adlı çalışmasını 1937 yılında *Anadolu Selçukileri Devrinde Mevlevî Bitikleri 2* adı altında yayınlamıştır. Bk. (Uzluk, 2008, s. 318; Öztürk, 1986, s. 86).

10 Konya, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yeniden ilmi bir merkez haline gelmeye başlamıştır. Şehir dinamiklerinden olan Mevlevîlik ve Medrese mirası birbirleriyle rekabet eden kesimleri beslediği gibi; düşüncelerini ifade ettikleri gazete ve dergi sayıları ile niteliklerini de pekiştirdi. Böylece Naci Fikret ve Namdar Rahmi gibi dönemin önemli şahsiyetleri öncülüğünde şehirde ilmi ve kültürel bir gelişme kendini gösterdi. Bk. (Ülgen, 1992, s. 417-418).

Konya İdâdisi'nde okurken Necip Âsım Bey'in Türk Tarihi ile Tarihi Encümeni Mecmuası'nı¹¹ içtenlikle okuduğunu görüyoruz. Okuduğu yazılarda sık sık Martinus Theodorus Houtsma'ya¹² atıf yapılması, Uzluk'u Houtsma ve eserleri hakkında araştırma yapmaya sevk ettiği anlaşılmaktadır (Anonim, 1952, s. V). Minnettarlık ve hayranlık duyduğu Houtsma'nın hayatını ve eserlerini inceleyen Uzluk, özellikle Selçuklu Tarihi ile ilgili yayınlarını belirtmiş bunlardan İbn Bibi'nin eserini Türkçeye kazandırmıştır¹³.

Feridun Nâfiz Uzluk'un temas ettiği eserlerin dikkat çeken ortak özellikleri Osmanlı öncesi Anadolu tarihi hakkında bilgiler vermeleridir. Buradan hareketle Uzluk'un Cumhuriyetin ilk yıllarında başlayan Anadoluçuluk¹⁴ bakış açısına sahip olduğunu ifade edebiliriz. Nitekim aşağıda yer verdiğimiz gibi eserlerinde bunu görmekteyiz. Yine Feridun Nâfiz Uzluk'un ilgi duyduğu tarih anlatımında değindiği sorunlar ve ürettiği çözümlerde sıkça okuduğu Necip Âsım¹⁵ (Yazıksız) Bey'in etkilerini görmekteyiz. Necip Âsım Bey'in 1875 yılında başladığı Şam İdâdisi döneminde bazı çevrelerin Türk ve Türklük aleyhindeki olumsuz tavırlarından etkile-

- 11 Burada bahsedilen mecmua *Târib-i Osmâni Encümeni* dergisi olup teşkilatlanması Necip Âsım tarafından yapılarak 27 Kasım 1909 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Bk. (Özcan, 2011, s. 83-86; Anonim, 1952, s. IV).
- 12 Martinus Theodorus Houtsma 1851-1943 yılları arasında yaşamış Hollandalı bir şarkiyatçıdır (Oryantalist). Arapça, Farsça ve Türkçe bilmekte olup *The Encyclopaedia of Islam*'in ilk edisyonunun birinci cildinin baş editörü olarak tanınmıştır. Bk. (Kallek, 1998, s. 257-258).
- 13 Uzluk'un dikkat çektiği diğer Houtsma çalışmaları ise şunlardır:
 - Histoire des Seljocides du Kerman, par Muhammed İbrahim. Texte persan, accompagnée d'Index alphabétiques et de notes historiques, publiée d'après le MS.de Berlin. 1886. XXVI-211 (texte persan).
 - Histoire des Seljocides de l'Iraq, par al-Bond ri, d'après Im d-ad-din al-K tib al-Isfah ni. Texte arabe publiée d'après les MSS. d'Oxford et de Paris. 1989. L-324 (texte arabe). Dikkat çektiği bu eser Kıv m ddin Burslan tarafından 1943 yılında Türk çeye çevrilmiştir.
 - Histoire des Seljocides d'Asie mineure, d'après İbn Bibi, publiée d'après les MSS. de Leide et de Paris. 1891 – 1902. XVI-408. (texte turc).
 - Histoire des Seljocides d'Asie mineure, d' après l'Abrégé du Seljoukn meh d'İbn Bibi. Texte persan, publiée d'après le MS. De Paris. 1902. XVIII – 358 (texte persan). İbn Bibi, Anadolu Sel uk  Devleti Tarihi,  ev. M. Nuri Gen osman, not. F. N. Uzluk, Uzluk Basımevi Yay., Ankara: 1941 (İbn Bibi, el-Evamir 'l Ala'ıye fi'l-umuri'l-Ala'ıye) Bk. Anonim, *Selçuknâme*, s. V.
- 14 Anadoluçuluk, 1920 yılına gelindiğinde hükmünü yitiren II. Meşrutiyet ideolojisine tepki olarak ortaya çıkan bir akımdır. Anadolu'yu Türk Kültürü ve Medeniyeti'nin esas kaynağı olarak kabul eden bu g r şin önde gelenleri arasında M krimimn Halil Yinanç, Hilmi Ziya Ülken, Mehmed Halid ve Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu gibi dönemin önemli şahsiyetleri yer almaktadır. "Anadolu Mecmuası" adı ile 1924-1925 yılları arasında ayda bir çıkarılan yayın organı bulunmaktaydı. Bu mecmuada Feridun Nâfiz Uzluk ve kardeşinin de yazıları yer almaktadır. Bk. (Uçman, 1991, s. 144-145; Burgu, 2018, s. 80-81).
- 15 Türk milliyet çilerinin önde gelenlerinden Necip Âsım Bey, 1861 yılında Kilis'te dünyaya gelmiş, askeri eğitimi alarak orduda görev yapmıştır. 1913 yılında Miralay olarak emekliye ayrılarak Dar lf n nunda Tarih ve Türk Dili dersleri vermiştir. 1927 yılında Erzurum Milletvekiliđi de yapan Necip Âsım Bey, 1935 yılında vefat etmiştir. Bk. Uçman, 2006, s. 493-494).

nerек bu dönemden itibaren Türklük mefhumu üzerine tefekkür etmeye başladığı görülmektedir. Akabinde İstanbul'a gelen Necip Âsım Bey, Kuleli Askerî İdâdisi öğrencisiyken Veled Çelebi (İzbudak), Şemseddin Sâmî, Emrullah Efendi ve Fuad (Köseraif) gibi Türkçüler ile tanışmış edindiği bilgi ve tecrübeleri Tercümân-ı Hakikat Gazetesi başta olmak üzere yazmış olduğu yazılarında paylaşmıştır (Uzman, 2006, s. 493). Benzer fikirlerin Konya İdâdisi'nde okurken eserlerini takip eden Uzluk'ta da oluşmaya başladığını görüyoruz. Nitekim Uzluk'a göre "*Türkiye'de Tarih öğretimi, evveleri Osmanlı Hanedanının övülmesinden Beylikler, diğer Türk, İslâm Devletlerinin de Asi, çapulcu olarak tanıtılmasından ibaretti*" (Anonim, 1952, s. XII). Bu çıkarımdan Uzluk'un mevcut tarih yazımı ve anlayışından mustarip olduğu anlaşılmaktadır. Buradan Uzluk'un Osmanlı öncesi Türk gruplarının çapulcu olarak tanımlanması ile Türk ve Türklük mefhumu bağlamında iride edici hususların aslına uygun olarak topluma ve ilim dünyasına kazandırılmasını amaçladığını görüyoruz. Bu amaçla çalışmalara başlayan Uzluk'un karşılaştığı sorunlardan bir diğeri de Türk dimağlarında oluşan Selçuklu Tarihi ile yalnız Avrupalılar uğraşabilir algısı olmuştur. Ona göre algının yıkılması gerekmektedir. Bizzat Türk araştırmacıların bu alanda çalışarak Osmanlı öncesi Beylikler ile Türk-İslâm siyasi teşekkülleri tarihini ilmi metoda uygun olarak aydınlatıp, toplumla paylaşmaları gerekmektedir (Anonim, 1952, s. XII). Bu gayeyle ilmi ve maddi olarak harekete geçtiğini gördüğümüz Feridun Nâfîz Uzluk'un yoğun olarak Osmanlı öncesi Selçuklu ve Beylikler dönemiyle ilişkili yazılar yazdığı, bu alanla ilgili kaynak eserleri tercüme ettiği, tercüme edilen eserleri de yayınlayarak topluma ve ilim dünyasına kazandırdığı görülmektedir.

Selçuklu tarihi ile Mesnevî hakkında yaptığı çalışmaların Türk Tarihi'nin önde gelen simalarından Ahmet Zeki Velidî Togan'ın dikkatini çekmesi Feridun Nâfîz Uzluk'un yapmış olduğu çalışmaların niteliği bakımından bizlere önemli bilgiler vermektedir. Nitekim onun çalışmalarını takip eden Togan, yazmış olduğu mektuplarında Mevlânâ'ya ait "Her ne kadar Farsça söylesem de aslım Türk'tür" ibaresine Mesnevî nüshalarında rastlayıp rastlamadığı sorusunu yöneltirken; İbn Bibî'nin eserinin tercümesinden duymuş olduğu müteşekkirliliğini de dile getirmiştir¹⁶.

Feridun Nâfîz Uzluk'un mesleği olması hasebiyle tıp alanında yaptığı çalışmalar Türk Tıp Tarihi ve gelişiminde önemli bir yere sahiptir. İstanbul'da tıp eğitimi aldığı ve yeni mezun olduğu sıralarda Mazhar Osman (Uzman), İhsan

16 Selçuk Üniversitesi, Merkez Kütüphanesi, Feridun Nafiz Uzluk Arşivi'nde Ahmet Zeki Velidi Togan'ın Uzluk'a gönderdiği üç adet mektup yer almaktadır. Mektuplardan ilki 15.11.1933 tarihtir. Bu mektupta Togan, Uzluk'u gıyaben tanıdığını, bazı yayınlarını okuduğunu ve beğendiğini belirterek Mevlânâ'nın Divân-ı Kebir nüshalarında "*Her ne kadar Farsça söylesem de aslım Türk'tür*" ibaresine rastlayıp rastlamadığını sormuştur. Bk. (Ürekli, 2017, s. 142-143; 145-152).

Şükrü Aksel ve Talha Seymenoğlu gibi dönemin önde gelen uzmanlarıyla tanışarak onların tecrübelerinden faydalanan Uzluk, Aksel ile sinir sistemi ve akıl sağlığı konularında yazılar yayınladı. Bunun yanı sıra görev yaptığı şehirlerde “Peyâm-ı Sabah”¹⁷, Konya “Babalık” ve “Aksaray Vilayet Gazetesi”¹⁸ gibi yayın organlarında da güncel ve tıbbî meseleler hakkında yazıları bulunmaktadır (Kazancıgil, 2017, s. 12-13; Altıntaş, 2018, s. 283). Almanya dönüşü Trakya Umumi Müfettişliği Salgın Hastalıklar Tabipliği ile Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü Çiçek Aşısı Mütahassıslığı dönemlerinde Tıp alanında etkili yayınlar yapan Uzluk, Türk Tıp Tarihi anlayışının kurumsallaşmasında da etkili olmaya başladı. Feridun Nâfiz Uzluk ve Ahmet Süheyl Ünver¹⁹ “Türk Tıp Tarihi Arkivi” adlı yayın organını hayata geçirerek Türk Tıp Tarihi’nin akademik gelişimine ivme kazandırdılar (1935). 1938 yılına gelindiğinde ise Uzluk ve Ünver, Türk Tıp Tarihi Derneği’ni kurarak ülke Tıp Tarihi’nin gelişiminde kurumsallığın oluşmasına büyük katkı verdiler. Ayrıca bu sıralarda Uzluk yeni metot anlayışları bağlamında *Üretme Yerleri ve Boyalar* ile *Laborantlara Bakteriyolojik Araştırmalarda Kılavuz* adlı kitaplarını yayınlayarak da tıp alanında edindiği tecrübeleri aktarmaya başladı (Altıntaş, 2018, s. 282-283)²⁰.

Uzluk’un çalışmaları, eğitim hayatı, Arapça ve Farsça ile batı dillerine olan hakimiyeti yeni kurulan Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Kürsüsü’ne 44 yaşında atanmasında belirleyici oldu (1946) (Altıntaş, 2018, s. 283). Bu tarihten itibaren daha etkili bir biçimde birikimlerini tıp alanına aktaran Uzluk, Türk-İslâm Tıp Tarihi hakkında birbirinden kıymetli çalışmalarda bulunmaya başladı. İlk olarak yaklaşık 15 bin yayın içeren referans niteliğinde bir kütüphane oluşturarak araştırmacıların hizmetine sundu (Kazancıgil, 2017, s. 17). Akabinde tıp alanında çalışmalarda bulunan birçok tarihi şahsiyet ve eserlerinin yeniden tanınır ve tanımlanabilir olmaları için çalışmalarda bulundu. Bahsettiğimiz konuyu analizleriyle bizlere aktaran Ayten Altıntaş, Uzluk’u manevi hocası olarak gördüğünü belirterek tıp tarihi konusunda hangi konuya temas etseler o konu hakkında Uzluk’un kendilerini hayran bırakan bilgiler verdiğiğine değinmiş ve onu alanın uzmanı olarak nitelendirmiştir. Ayrıca Feridun Nâfiz Uzluk’un manevi hocası olarak da Şânîzâde

17 14 Kasım 1913- 22 Temmuz 1914 tarihleri arasında 242 sayı olarak çıkan gazetenin baş yazarı Ali Kemal Bey olup Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Mehmed Rauf gibi devrin önde gelen simaları da gazetede yer almıştır. Bk. (Kahraman, 2007, s. 256-257).

18 Uzluk, Aksaray Vilayet Gazetesi’de kendi adıyla halkı tıbbi anlamda bilgilendirirken Baysungur mahlasıyla da tarihi ve kültürel yazılar kaleme almıştır. Bk. (Erdal& Gül, 2019, s. 563-564).

19 Ahmet Süheyl Ünver 1898-1986 yılları arasında yaşamış önde gelen Türk tıp tarihçisi olup hekimlik, ressamlık ve tezhipçilik yönleriyle de tanınmaktadır. Bk. (Sayar, 2012, s. 350-352).

20 Kazancıgil’e göre *Üretme Yerleri ve Boyalar* bu konuda Türkçe yazılmış ilk eserdir. Bk. (Kazancıgil, 2017, s. 19).

Mehmed Atâullah Efendi'den bahsetmiştir²¹. Zira Şânîzâde Mehmed Atâullah Efendi'nin biyografisini incelediğimizde Uzluk ile benzer yönlerinin olduğu dikkatleri çekmektedir. Şânîzâde modern Batı Tıbbını Osmanlıya kazandırmaya çalışan bir müverrih olarak dikkatleri çektiği gibi çok yönlü oluşuyla da Uzluk ile benzeşmektedir²². Bununla birlikte ayrıştığı noktalar da bulunmaktadır. Şânîzâde modern tıbbı batıdan olduğu gibi alan bir anlayışa sahip iken Uzluk, geleneksel anlayışa göre İslâm ve Batı arasında ilmi uzlaşma oluşturma çabası içerisinde (Bk. Altıntaş, 2018, s. 285; Yılmaz, 2010, s. 335).

Uzluk'un tıp alanında yapmış olduğu çalışmaları çok yönlü olup bazıları Türk-İslâm dünyasında tanınan tarihi şahsiyetler ile eserleri hakkında tanıtıcı bilgiler içermektedir. Bazıları ise yazılmış tıbbî eserlerinin günümüz Türkçesine çevirisi şeklindedir. Ayrıca tıp alanında batı literatürüne de vakıf olan Uzluk, bunlardan bazılarını Türkçeye kazandırdığı gibi farklı konularda da müstakil çalışmalarıyla öne çıkmaktadır (Bk. Uzluk, 2017, C. I-I/II-II-III; Kazancıgil, 2017, s. 18-35). Bunun yanı sıra "Türk Tabâbeti Tarihi Selçuklu Tabipleri" başlıklı çalışmasında tarih ile tıbbî (Bk. Feridun Nâfîz, 2011, s. 70-72), "Ölümünün 691.Yılı Dolayısıyla Mevlana'da Tıp Konuları" başlıklı çalışmasında da Mevlevîlik ve Mevlânâ ile tıbbî bir araya getirerek kozmopolit anlayışını başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Nihayetinde Uzluk, dolu dolu geçen bir hayattan sonra tarihî, manevî, sosyal, kültürel ve tıbbî olmak üzere yaklaşık iki yüz otuz altı makale yirmi sekiz basılmış kitap ve elli dört de yayınlanmamış çalışmalarıyla birçok konuya temas etmiş, edindiği belge ve dokümanları ise Selçuk Üniversitesi'ne bağışlayarak okuyucu ve araştırmacılara miras olarak bırakmıştır (Taşdelen, 2018, s. 135-149; Altıntaş, 2018, s. 286).

Sonuç

Millî, manevî ve tıbbî yönleriyle tanımlamaya çalıştığımız Feridun Nâfîz Uzluk, yaşamı ve eserleriyle geçmiş ve gelecek arasında kuvvetli bir bağ oluşturmaya çalışarak tarihin ona yüklediği misyonu başarılı bir şekilde ifa etmiştir. Hayata çok yönlü başlayan ve kendisini böyle geliştiren Uzluk, gerek yaşamı gerekse eserleriyle Anadolu insanını köken ve dinamikleriyle tanımlamış ve tanıtmış, yapabi-

21 Şânîzâde Mehmed Atâullah Efendi'nin Hamse-i Şânîzâde'nin beşinci kitabı olan Mizânü'l-edviye'yi tanıtan Uzluk, eserin günümüz Türkçesi çevirisini elif harfinin "uyuz otu" maddesine kadar yapmıştır. Burada giriş bağlamında İbnü'l Baytâr ve eseri hakkında bilgi vererek konuya giriş yapan Uzluk, İznikli Ömer Efendi, Bursalı Mevlevî Dervîşi Ömer Şifâî Efendi, İstanbullu Ali Münşî, Dervîş Abbas Vesim Efendi (Kambur Vesim) gibi önde gelen simalar ve çalışmaları hakkında da bilgiler vermiştir. Bk. (Altıntaş, 2018, s. 281, 283-285; Yılmaz, 2010, s. 336).

22 Şânîzâde Efendi, Arapça, Farsça, Latince ve Rumca başta olmak üzere farklı dillere vakıf olup; edebiyat, tarih, savaş stratejisi, anatomi ile farmakoloji gibi farklı alanlarda da çalışmaları bulunmuştur. Bk. (Kâhya, 1989, s. 849-861; Yılmaz, 2010, s. 334-336).

lilik sınırları hakkında cesaretlendirici geniş ufuklar açmıştır. Bu bağlamda Uzluk, Mevlevilik ile manevî, tarih ile millî, tıp ile de ilmî anlamda Türk toplumunu geçmişi ile buluşturmuş, toplumun geleceğini de bu üç minval üzerine inşa etmesini amaç edinmiştir. Bu uğurda hayatını, maddi ve manevi varlığını feda eden Uzluk, vatan ve millet sevgisi ile ilmin vazgeçilmezliğini yaşamıyla temsil etmiş, hatırasıyla da dimağlarda kalıcı bir ekol olarak yerini almıştır.

Kaynakça

- Altıntaş, A. (2018). Feridun Nafiz Uzluk ve Tıp Tarihi. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 9, 280-287.
- Anonim, (1952). *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III (Histoire Des Seldjoukides D'asie Mineure) Selçuknâme*. Haz. Feridun Nâfiz Uzluk, Ankara: Uzluk Matbaası Yay.
- Arda, B. (2003). Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı'na Yaptığı Katkıları Açısından Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk. *X. Milli Mevlâna Kongresi Tebliğler (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı)*, II, 19-24.
- Burgu, A. (2018). Feridun Nâfiz Uzluk'un Selçuklu Tarihçiliğine Katkıları. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 9, 72-93.
- Çaycı, A. ve Yılmaz, A. Y. (2017). Şehabettin Uzluk'un Hayatı ve Eserleri. *Uzluk Ailesi Armağanı*, Haz. Haşim Karpuz-Ahmet Çaycı-Serdar Ceylan. 37-56.
- Çelebi, C. (1988). Abdülhalim Çelebi. *DİA*, C. 1, İstanbul: 212.
- Erdal, Z. ve Gül, M. F. (2019). Feridun Nâfiz (Uzluk) Bey'in Aksaray Notları. *AÜTAED*, 66, 561-588.
- Erden, F. (1948). *Türk Hekimleri Biyografisi*. İstanbul: Çituri Biraderler Basımevi.
- Feridun Nafiz, (2011). Türk Tabâbeti Tarihi Selçuklu Tabipleri. *Anadolu Mecmuası*, Haz. Arslan Tekin ve Ahmet Zeki İzgöer, Ankara: TTK Yay. 70-72.
- Kahraman, A. (2007). Peyâm. *DİA*, 34, 256-257.
- Kâhya, E. (1989). Şanizâde Mehmet Ataullah Efendi. *Erdem*, 5(15), 847-862.
- Kallek, C. (1998). Houtsma, Martinus Theodorus. *DİA*, 18, 257-258.
- Karaağaç, İ. A. (2003). Dr. Ferdun Nâfiz Uzluk'un Yaşamı ve Tıp Tarihi-Tıbbî Deontoloji Öğretisinin Mevlevilik Araştırmalarına Katkısı. *X. Milli Mevlâna Kongresi Tebliğler (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı)*, II, 11-17.
- Karaismailoğlu, A. (2018). Uzluk Ailesinin Azmi ve Hüzünleri; Selçuklu ve Mevlânâ Mirası Sevdası. 9, 47-58.
- Kazancıgil, A. (2017). Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk (1902-1974) Hayatı – Çalışmaları. *Uzluk Ailesi Armağanı*, Haz. Haşim Karpuz-Ahmet Çaycı ve Serdar Ceylan. 11-35.
- Özcan, A. (2011). Târih-i Osmâni Encümeni. *DİA*, 40, 83-86.
- Özönder, H. (2012). Uzluk, Feridun Nafiz. *DİA*, 42, 257-258.

- Öztürk, M. (1986). Mevlânâ'nın Mektupları. 1. *Millî Mevlâna Kongresi (3-5 Mayıs 1985)*, 83-92.
- Sayar, A. G. (2012). Ünver, Ahmet Süheyl. *DİA*, 42, 350-352.
- Şafak, Y. (2018). Uzluk Arşivindeki Mektuplar ve Notlar Işığında Feridun Nâfîz Uzluk'un Tahsil Hayatı ve Gençliği. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 9, 35-46.
- Taşdelen, S. (2018). Bilime Adanmış Bir Ömür Feridun Nafiz Uzluk ve Arşivi Hakkında Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 9, 135-149.
- Terzioğlu, A. (2000). İstanbul Tıp Fakültesi Tarihçesi. *İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi (Mecmuası)*, 63(2), 1-17.
- Terzioğlu, A. (2003). Ünlü Tıp Tarihçisi Prof. Dr. Feridun Nâfîz Uzluk ve Mevlâna Celâleddin Rûmi Araştırmalarına Katkıları. *X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfîz Uzluk Armağanı)*, II, 91-96.
- Uçman, A. (1991). Anadolu Mecmuası. *DİA*, 3, 144-145.
- Uçman, A. (2006). Necip Âsım Yazıksız. *DİA*, 32, 493-494.
- Uzluk, F. N. (2008). Başlarım Ulu Tanrı'nın Adıyla. *Mevlânâ Araştırmaları 2*, Ed. Adnan Karaismailoğlu. Ankara: Akçay Yay. 293-324.
- Uzluk, F. N. (2017). *Toplu Makaleler*. Haz. Ahmet Acıduman vd., I-I/II-II-III, Ankara: TTK Yay.
- Ülgen, H. Z. (1992). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*. İstanbul: Ülken Yay.
- Ürekli, B. (2017). Zeki Velidî Togan'ın Feridun Nâfîz Uzluk'a Gönderdiği Mektuplar. *Uzluk Ailesi Armağanı*, Haz. Haşim Karpuz vd., 141-153.
- Yılmaz, Z. (2010). Şânîzâde Mehmed Atâullah Efendi. *DİA*, 38, 334-336.